

Свідерська Ольга Іванівна

Використання сорому та провини у політичному популізмі

УДК 32:316.46.058.5:159.942:179.9
DOI <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2022-5.13>

Свідерська Ольга Іванівна
кандидат політичних наук,
доцент кафедри теоретичної
та практичної психології
Національного університету
«Львівська політехніка»
вул. Степана Бандери, 12,
Львів, Україна
ORCID: 0000-0001-6618-0559

У статті досліджується риторика, яка спрямована на маніпулювання емоціями сорому, почуття провини, гідності та ганьби. Доведено, що не залежно від ідеологічного спрямування, політику сорому використовують з метою впливу на колективну ідентичність. Акцентовано, що використання сорому чи почуття провини має надпотужний вплив на народні маси, оскільки групова провина, як правило, викликає позитивні дії, вибачення та відшкодування, тоді як груповий сором спонукає до дистанціювання від події, що його викликають.

Розглянуто популізм як приклад політики, риторики, чи механізму політичного маніпулювання, які апелюють до народних мас, їхнього внутрішнього світу: потреб, емоцій та почуттів з метою сформувати відчуття протиставлення їхнього життя інтересам політичної еліти.

Одним із цікавих аспектів феномену сучасного популізму є звернення саме до сорому, оскільки сором і його вплив на електорат залишаються відносно недослідженими, можливо тому, що це почуття, як правило, є невловиме. Доведено, що популізму властиво проводити лінії між населенням, протиставляючи однорідну частину нації певним «чужорідним» елементам, адже формування «ми», однозначно обумовлює виникнення «вони», «ті», «інші» – носії ідентичності, що суттєво відрізняються від «ми». Визначено, що лівий популізм прагне повернутися до початку європейського політичного проєкту, у той час як правий транслює негативний дискурс відновлення суверенітету держав.

Доведено, що емоційне навантаження наративів сорому присутнє і у риторичі правих, і у риторичі лівих популістів. Обґрунтовано, що існують значні відмінності в об'єктах обурення правих і лівих популістів: правий популізм характеризується пригніченим соромом, який перетворює страх і невпевненість у гнів, обурення та ненависть до сприйманих «ворогів» та нестійкого «я»; лівий популізм, у свою чергу, більше асоціюється з визнанням соромом, який дозволяє людям самоідентифікувати себе як ображених і принижених неоліберальною політикою та її прихильниками

Ключові слова: популізм; політика сорому; політичне насилля; публічна ганьба; політичне маніпулювання.

Вступ. У науковому політологічному дискурсі в останнє десятиліття активно збільшується кількість досліджень, пов'язаних із вивченням ролі емоцій у політичних процесах. Страх, гнів, образа, сором, почуття провини це ті «емоційні гачки», які здебільшого присутні у мобілізуючій риторичі популізму, не залежно від того, правими чи лівими політиками вона реалізується. Справа, зокрема й у тому, що емоційна сфера людини є більш чутливою до психологічного впливу та маніпуляції. Свого часу дослідження Г. Тарда, Г. Ле Бона, Х. Ортеги і Гассета, Х. Арендт, В. Франкла, Е. Фрома, та ін. довели, що обов'язковим етапом для політичної маніпуляції необхідна гра на почуттях. Маса піддається образам, емоціям і почуттям, а не логічним доводам і раціональним аргументам. Особливо легко зрушити ті почуття, які в повсякденному житті є аморальними: страх, сором, заздрість, ненависть, самовдоволення. Вирвавшись з-під влади свідомості, вони гірше піддаються внутрішньому самоконтролю і проявляються особливо бурхливо у політичній поведінці. Одним із цікавих аспектів феномену сучасного популізму є звернення саме до сорому, оскільки сором і його вплив на електорат залишаються відносно недослідженими, можливо тому, що це почуття, як правило, є невловиме. Люди схильні приховувати, придушувати

свій сором, уникати розкриття своїх почуттів чи емоцій, деякі культури за замовчуванням виховують цілі покоління осіб, які не вміють управляти своїми емоційними станами, яскравим прикладом є особи, які виховані під впливом радянської пропаганди, де все, що було раціональним та індивідуальним – заперечувалося, все, що диктувала партія – єдиноправильним. Існуючі сучасні дослідження пов'язують популізм зі страхом і незахищеністю, які відчувають сучасні суспільства, з одного боку, і з гнівом, обуренням і ненавистю – з іншого.

Мета та завдання. Основною метою статті є визначити особливості використання політики сорому у політичному популізмі, провести паралелі та виокремити особливості право радикального та ліворадикального популізму. Основні завдання полягають у розумінні вагомості негативного впливу на демократію та її інститути емоцій, які використовують праві та ліві популісти з метою мобілізувати населення чи електорат.

Методи дослідження: У роботі використано загальнонаукові і спеціальні методи дослідження: аналізу й синтезу, при дослідженні поняття політики сорому та популізму, та особливостей дослідження цього методу як впливу на масову свідомість українських громадян; індукції та дедукції – через призму спостереження за особливос-

тями зміни політичного вибору під дією популізму; абстрагування, через призму дослідження поведінкових стратегій осіб, які є послідовники політики сорому та популізму; науково-аналітичний метод, вивчення наукової літератури з теми дослідження.

Результати. Відома дослідниця політики страху Р. Водак наголошує, що теми, які нещодавно були табуованими сьогодні все частіше набувають ознак нормальності. Така нормалізація, зауважує дослідниця йде рука об руку з певною «безсоромністю»: межі постійно зміщуються у бік щодо частоти брехні, так і щодо порушення конвенцій дискурсу, а також щодо повторних нападів на центральні демократичні інститути [15]. Розуміємо популізм, як політику, риторику, або механізм політичного маніпулювання, які апелюють до народних мас, їхнього внутрішнього світу: потреб, емоцій та почуттів з метою сформуванню відчуття протиставлення їхнього життя інтересам політичної еліти. Популізм – це не просто бунт проти правової держави, але й проти представницької демократії [14, с. 10]. В останні роки популізм розуміють як повністю безвідповідальну економічну політику. Свого часу цей метод ведення політики приписували навіть Рональду Рейгану та Маргарет Тетчер. Популізм виключно розглядають як поняття, що негативно впливає на демократичні інститути та процеси: «партія, яка на перший погляд формує національний світогляд своїх громадян, при зверненні до популізму, носить дестабілізуючий характер» [11, с. 200]. Популізм, власне проводить лінії між населенням, протиставляючи однорідну частину нації певним «чужорідним» елементам, адже формування «ми», однозначно обумовлює виникнення «вони», «ті», «інші» – носії ідентичності, що суттєво відрізняються від тієї, якою володіє «ми». В цьому сенсі популізм підтверджує положення про те, що «ідентичність» завжди зумовлює наявність «не-ідентичності». ... «ми» хоче відійти від основи політичної мови, знищити її та створити нову мову для «справжнього народу». Якщо прагнете знати, хто такий «справжній народ», варто запитати, що таке «ми», або чому те «я» більше не хоче бути «я», а хоче бути «ми»» [14, с. 27]. Р. Водак наголошує, що у сучасному суспільстві відбувся дискурсивний зсув: значні зміни у прийнятті того, що є правильним і неправильним, що є ввічливим і неввічливим, що можна говорити, чого не можна говорити, що для кого прийнятно і як лідери можуть будувати себе в різних контекстах [16].

Один із підходів до розуміння популізму зосереджує свою увагу на партіях і політиках як культурних підприємств, які підтримують позитивні цінності й народні настрої, транслюючи назагал те, що без їхньої діяльності ймовірно було б більш прихованими і менш чітко сформульованими. На переконання С. Торкуато, популізм може поєднуватися з різними глибокими ідеологіями: бути лівим

(у Латинській Америці) та правим (переважно спостерігається у сучасній Європі та США. Автор підкреслює, що популізм є досить складним явищем для дослідження, адже необхідно навчитися його вимірювати на рівні виборця, незалежно від його партійних вподобань, для того, щоб побачити, наскільки він поширений, і якими характеристиками володіють люди, які дотримуються популістичних переконань. Та попри складність дослідження цього явища, автор пропонує визначити «спільний мобілізуючий знаменник» у популізмі: «люди завжди набагато кращі за представників політичної еліти, а політична еліта часто зраджує інтереси та вподобання людей» [6, с. 112]. Популізм підкреслює різницю та дистанцію між мислячими «звичайними людьми» та «далекими, несвітськими, навіть корумпованими, елітами» (істеблішментом, інтелектуалами, експертами, політиками, тощо). Отже, вирішальним орієнтиром для популізму є «люди»: в європейському популістичному дискурсі «звичайні люди» або «нормальний народ» [6].

В одному із досліджень доведено, що усі європейські популістські наративи зосереджені на просуванні трьох ключових питань: відновлення фундаментальних принципів ЄС: солідарності, співпраці, свободи; необхідність відкликати повноваження з Брюсселя й надати його США, для того, щоб «сформуванню Європу для людей»; британські наративи про те, що вихід із ЄС є єдиною можливістю для країни стати суверенною державою, здатною приймати власні рішення [10, с. 9]. Отже лівий популізм прагне повернутися до початку європейського політичного проекту, у той час як правий транслює негативний дискурс відновлення суверенітету держав. Для правого популізму також властиво розглядати вільне пересування громадян інших країн як гіпотетичну загрозу національній безпеці. Досить цікавим, на нашу думку, є інтерв'ю Р. Водак про ультраправий популізм та ганьбу, в якому вона розглядає проявом крайнього правого популізму ідею країн ЄС про спробу закриття кордонів. На її думку, заклики крайніх правих закрити кордони, не впускати інших, спираючись на старі ксенофобські, антисемітські, антиромські настрої, вийшли на перший план і суперечать основним післявоєнним угодам [16]. Досить показним є той факт, що у цьому інтерв'ю також згадується й Польща, за побудовану стіну між нею та Білоруссю у відповідь на міграційну кризу. Однак, вважаємо, що у даному випадку надійно захищений кордон став запорукою часткового спокою Польщі, одразу після розпалу повномасштабної російсько-української війни на початку 2022 року.

Популізм набуває широкого розголосу саме через високу емоційну складову. Люди, які схильні вірити у швидкісні рішення складних проблем, це гіпотетичний електорат, який буде прагнути підтримати свого лідера. До прикладу, у 2019 році,

під час президентської гонки від одного з кандидатів звучали такі наративи, як «просто перестати стріляти», «весна прийде, саджати будемо», «кожен з нас президент», і т. д. Граючи у житті роль головного героя одного із телесеріалів, кандидату у президенти вдалося перемогти, отримавши беззаперечну перемогу. Використання відвертих лівопопулістичних гасел було вдалою стратегією звернення до народу, якому до цього «розгойдали» емоційно-почуттєву сферу, формуючи відчуття втоми від війни, дискредитуючи армію, створюючи відверто негативний образ діючого на той час президента.

Справа ще й є тому, що ми настільки глибоко «погрузили» у світі пост-правди та альтернативних реальностей, що практично не звертаємо уваги на те, що стали заручниками гедоністичних й егоцентричних цінностей, нехтуючи загальноприйнятими правилами дотримання терпимості до думок та свободи інших, водночас забуваючи, що право на свободу також свого роду обмежене інституційними нормами. Ховаючись за колективними рішеннями, сформованими популістами колективними «ідентичностями», вірою в істину, що можна виразити фразою: істиною є те, що я хочу вважати істиною, масова людина дедалі більше почала нехтувати традиціями й своїм минулим. Вважається, що така людина відчуває себе вищою за минуле, відтак залишається розгубленою й невизначеною, у неї поступово формується зневага до цінностей, особливо тих, котрі мають історичне значення [4]. Формується нова, симулятивна реальність, де дозволено говорити те, що неможливо виразити словами», й переступати межі раніше дозволеного [3, с. 174].

До слова, сьогодні під загрозою залишається правова держава – реальна репрезентація населення, демократії і її інституційної структури. Переплетення фактів і нормативності робить концепцію народу плінною і містичною, такою, котру можна зумисне наповнювати будь-яким смислом, перетворюючи в рухоме і позаісторичне «ніде» [5, с. 41].

Сьогодні, існуючі дослідження популізму зосереджені на двох кластерах негативних емоцій, які підживлюють зростання популістських партій і рухів, як лівих, так і правих: почуття страху, пов'язаного з незахищеністю, безсиллям, з одного боку, і гнівом, образою, обуренням, і ненавистю, з іншого боку. М. Салмела та К. вон Шеев пропонують розуміти ці емоції, як такі, що тісно пов'язані із структурними та культурними змінами у соціумі: страх втрати соціального статусу та усталеного рівня життя, страх стати частиною стигматизованої групи, наприклад, безробітнім [12]. Яскравим прикладом цього є виставлення на публіку сорому за безробіття під час передвиборчої кампанії Х. Клінтон: «Вам не потрібно соромитися. Ви не

винні. Треба звинувачувати когось іншого – мігрантів, меншин, кар'єристок... я вас врятую. Не треба соромитися. Ви дійсно можете відновити свою самооцінку та визнання». У такий спосіб з'явився ще один аспект безсоромності: приписування визнання тим, кому було соромно, хто соромиться: доводити, що це не їхня особиста проблема, незважаючи на неоліберальний, індивідуалістичний порядок денний [16]. Тут можемо говорити про страхи перед невизначеністю, яка може виявлятися у формі екзистенційної, культурної, фізичної та екологічної кризи. Про особливість формування страху невизначеності згадував також і З. Бауман у своїй теорії індивідуалізованого суспільства, наголошуючи, на те, що цей страх є одним із критеріїв сучасного індивідуалізованого, атомізованого суспільства, плінної модерності [1].

Радикальні праві популісти використовують емоції, для того, аби отримати політичну підтримку. Як правило, у своїх промовах вони вдають із себе силу, яка здатна захистити людей від негативу, яку нав'язують ліві та ліберали. Доведено, що для індивідів, які схильні до почуття сорому, приниження та відчуття образи, можуть бути особливо привабливою публікою для такої риторики. У своїх промовах вони використовують емоційний наратив, який викликає сором і гордість у різних національних контекстах, однак досить часто, ці почуття у сучасному світі сприймаються як приниження. Д. Муазі ототожнює відчуття приниження із безсиллям, емоцією, «що бере початок передусім із відчуття втрати контролю над своїм життям, як колективного, притаманного народові, нації чи релігійній громаді, так і індивідуального, властивого певній людині» [2, с.75]. У такому контексті, сором змушує індивіда почувати повну особисту нікчемність, навіть якщо він нічого поганого не зробив [7, с. 10].

Так, у проведеному дослідженні, присвяченому вивченню контрмедіа, як посередників сорому та гордості, на прикладі висвітлення подій Дня Незалежності в Польщі та США, визначено: праві популісти вміло користуються мобілізаційною функцією негативних настроїв та емоцій. Зокрема задля управління емоціями електорату їм вдається залучати до своєї риторики контрмедіа, які зазвичай зображують «лівих» і «лібералів» як тих, хто соромиться своєї країни та спадщини і хто використовує будь-яку нагоду, щоб критикувати, дискредитувати та змушувати поляків чи американців відчувати сором і / або провину за історію своєї країни, цінності і принципи. Правих націоналістів і консерваторів, або «патріотів», з іншого боку, зображують як тих, хто захищає людей від неприємних емоцій сорому і тих, хто відчуває гордість за свою країну, її історію та національні досягнення.

Історія та звернення до минулого, згідно спостережень дослідників набувають особливо важливої ролі в цьому антагонізмі між соромом і гордістю:

колишній президент США Д. Трамп вважається втіленням національної гордості, який дозволяє американцям пишатися історією своєї країни; Я. Качинський, лідер правлячої правої польської партії «Право і справедливість», і президент Польщі А. Дуда постають рятівниками поляків від ліберальної «педагогіки сорому», спрямованої на минуле нації [8].

Зважаючи на те, що емоції є не лише біологічно обґрунтованими психічними станами індивіда, але й виконують роль фундаментальних чинників зародження соціальної спільноти, емоційні реакції по відношенню до своєї країни формують емоційну солідарність праворадикальних виборців: «цей новий емоційний режим торкається глибоко вкорінених розчарувань і нарікань радикальних правих виборців і навчає їх певним чином ставитися до своєї країни, її історії та політики. Проте, незважаючи, що емоційна риторика надає можливості для висловлення обурення та обіцяє розширення можливостей, праворадикальна соціальна політика ще більше сприяє ескалації почуттів незахищеності, приниження та безпорадності, що само по собі утворює порочне коло» [8]. М. Салмеа та К. вон Шеве визначили два соціально-психологічні механізми, які сприяють підтримці правих популістів. Перший механізм пов'язаний з почуттям образи пояснює, як саме негативні емоції (зокрема, страх і незахищеність) трансформуються через пригнічений особистий сором у гнів, обурення та ненависть до різних чужих груп. Другий механізм пов'язаний з емоційним дистанціюванням від соціальних ідентичностей, які викликають сором та інші негативні емоції, зосереджені на собі, і натомість сприяє пошуку ідентичностей, які сприймаються як менш уражені кризою та певною мірою ексклюзивні, такі як національність, етнічна приналежність та релігія [13].

До прикладу, право радикальний популізм у Польщі засуджує критичні виклади польської історії в основних ЗМІ, фільмах та історіографічних працях, вона применшує польську участь у Голокості та наголошує на ролі поляків як жертв і героїв у Другій світовій війні, що можна витлумачити як ознаку придушеного сорому, який ті відчують через Голокост [9, с. 41]. Замість сорому Качинський вселяє надію на оновлену, сильнішу та об'єднану Польщу, пропонуючи джерела гордості для громадян, зокрема ідентичність, які є стабільними та вкоріненими у польській історії, католицизмі, патріотизмі, етнічна приналежності і боротьбі за свободу [8].

Отже, емоційне навантаження наративів сорому присутнє і у риторичі правих, і у риторичі лівих популістів. Дослідження Мікко Салмеа та Крістіана вон Шеве доводить, що існують значні відмінності в об'єктах обурення правих і лівих популістів. Так, вони вважають, що правий попу-

лізм характеризується пригніченим соромом, який перетворює страх і невпевненість у гнів, обурення та ненависть до сприйманих «ворогів» та нестійкого «я». Лівий популізм, у свою чергу, більше асоціюється з визнаним соромом, який дозволяє людям самоідентифікувати себе як ображених і принижених неоліберальною політикою та її прихильниками. Останній тип сорому має емансипований потенціал, оскільки дозволяє індивідам встановлювати зв'язки з іншими, хто відчуває те саме, тоді як особи, що пригнічують емоції, залишаються у своєму соромі або шукають зв'язків через опосередкований захисний гнів і ненависть. Водночас автори наполягають, що дискурсивне придушення негативних емоцій, зокрема сорому, є більш поширеним серед прихильників правих популістів, тоді як ці емоції, як правило, визнаються та поділяються суспільством. в таборі лівих популістів [12].

Висновок. Проаналізовано результати теоретичних та емпіричних досліджень ліво та праворадикального популізму. Розглянуто популізм як приклад політики, риторики, чи механізму політичного маніпулювання, які апелюють до народних мас, їхнього внутрішнього світу: потреб, емоцій та почуттів з метою сформуванню відчуття протиставлення їхнього життя інтересам політичної еліти. Доведено, що як для радикальних лівих, так і для радикальних правих емоційна складова популізму є надважливою, визначивши для себе певні емоції народу, популісти використовують їх задля їхньої мобілізації та задоволення власних цілей. У перспективі подальшого дослідження цікаво здійснити подібний аналіз саме української політичної традиції.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бауман З. Плинні часи. Життя у добу непевності. Київ: Критика. 2013. 174 с.
2. Муазі Д. Як культури страху, приниження та надії змінюють світ. Київ: Брайт Стар паблішинг. 2018. 184 с.
3. Свідерська О. Використання цифрового популізму у формуванні масової політичної поведінки в інформаційному просторі. *Стратегічні комунікації у сфері забезпечення національної безпеки та оборони: проблеми, досвід, перспективи Тези доповідей I-ї науково-практичної конференції*. 2020. С. 173–175
4. Свідерська О., Була С. Популізм як стратегія політичної маніпуляції масовою людиною у епоху пост-правди. *Регіональні студії*. 2021. № 24. С. 18–23.
5. Тоффлер Е. Третя хвиля. Київ: Вид. дім «Всесвіт», 2000. 480 с.
6. Elchardus M. and Spruyt B. Populism, Persistent Republicanism and Declinism: An Empirical Analysis of Populism as a Thin Ideology Government and Opposition, Vol. 51, No. 1, pp. 111–133, 2016 doi:10.1017/gov.2014.27
7. Jacoby M. Shame and the Origins of Self-esteem. Psychology Press. 1996.
8. Kazlauskaitė R., Pyrhönen N., and Bauvois G. Mediating shame and pride: countermedia coverage of

Independence Day in Poland and the US URL: <https://bit.ly/3FuJfbl>

9. Leder , A. Długofalowe skutki doświadczenia Zagłady a problem wstydu, in H. Gosk , M. Kuziak and E. Paczoska (eds)(*Nie*)opowiedziane. *Polskie Doświadczenie Wstydu i Upokorzenia od Czasu Rozbiorów do Dzisiaj*.Kraków:Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych Universitas. 2019. pp33-44.

10. Muñoz L. A., Casero-Ripollés A. Populism Against Europe in Social Media: The Eurosceptic Discourse on Twitter in Spain, Italy, France, and United Kingdom During the Campaign of the 2019 European Parliament Election. *Frontiers in Communication* August 2020, Vol. 5. Art. 54

11. Torcuato S. Di Tella Populism into the Twenty-first Century URL: bit.ly/3Y3KANI

12. Salmela M. von Scheve Ch. Emotional Dynamics of Right- and Left-wing Political Populism. URL: bit.ly/3VAIa8y

13. Salmela M. von Scheve Ch. Emotional roots of right-wing political populism URL: bit.ly/3utmUEG

14. Shaap Sybe. De populistische verleiding. De keerzijde van de identiteitsillusie. *Damon*. 2017. 243 c.

15. Wodak R. Entering the 'post-shame era': the rise of illiberal democracy, populism and neo-authoritarian. *Global Discourse* An interdisciplinary journal of current affairs Volume 9: Issue 1 2019. 195–213.

16. Wodak R. On far-right populism and shame URL: bit.ly/3VX2gs2

REFERENCES:

1. Bauman Z. (2013.) *Plynni chasy. Zhyttia u dobu nepevnosti* [Liquid times. Living in an Age of Uncertainty]. Kyiv: Krytyka [in Ukrainian].

2. Muazi D. (2018.). *Jak kultury straxu. Prynyzennia ta nadii zminiujut svit.* [Geopolitics of emotions] Kyiv: Star Pabishing. [in Ukrainian].

3. Sviderska O. (2020). *Vykorystannia cyfrovoho populizmu u formuvanni masovoi politychnoi povedinky v informacijnomu prostori* [The use of digital populism in the formation of mass political behavior in the information space.]. *Stratehichni komunikatsii u sferi zabezpechennia natsionalnoi bezpeky ta oborony: problemy, dosvid, perspektyvy Tezy dopovidei I-yi naukovo-praktychnoi konferentsii*: 173-175 [in Ukrainian].

4. Свідерська О., Була С. (2021). *Populizm yak stratehiia politychnoi manipuliatsii masovoiu liudynoio u*

epokhu post-pravdy. [Populism as a strategy of political manipulation of mass people in the post-truth era]. *Rehionalni studii*. 24: 18–23. [in Ukrainian].

5. Toffler E. (2000). *Tretia khvyliia.* [Toffler E. The third wave.] Kyiv: Vyd. dim «Vsesvit». [in Ukrainian].

6. Elchardus M., Spruyt B. (2016) *Populism, Persistent Republicanism and Declinism: An Empirical Analysis of Populism as a Thin Ideology Government and Opposition*, Vol. 51, No. 1: pp. 111–133 [in English].

7. Jacoby M. (1996). *Shame and the Origins of Self-esteem.* Psychology Press. [in English].

8. Kazlauskaitė R., Pyrhönen N., and Bauvois G. (2022) *Mediating shame and pride: countermedia coverage of Independence Day in Poland and the US* <https://bit.ly/3FuJfbl> [in English].

9. Leder , A. (2019.) *Długofalowe skutki doświadczenia Zagłady a problem wstydu*, in H. Gosk , M .Kuziak and E.Paczoska (eds)(*Nie*)opowiedziane. *Polskie Doświadczenie Wstydu i Upokorzenia od Czasu Rozbiorów do Dzisiaj*.Kraków:Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych Universitas: 33-44. [in Polish].

10. Muñoz L. A., Casero-Ripollés A. (2020). *Populism Against Europe in Social Media: The Eurosceptic Discourse on Twitter in Spain, Italy, France, and United Kingdom During the Campaign of the 2019 European Parliament Election.* *Frontiers in Communication* August, Vol. 5. Doi: 10.3389/fcomm.2020.00054 [in English].

11. Torcuato S. Di Tella (2014.) *Populism into the Twenty-first Century* URL: bit.ly/3Y3KANI [in English]

12. Salmela M. von Scheve Ch. (2018.) *Emotional Dynamics of Right- and Left-wing Political Populism.* URL: bit.ly/3VAIa8y [in English].

13. Salmela M. von Scheve Ch. (2017) *Emotional roots of right-wing political populism* URL: bit.ly/3utmUEG [in English].

14. Shaap Sybe. (2017) *De populistische verleiding. De keerzijde van de identiteitsillusie.* *Damon* [in English].

15. Wodak R. (2019.) *Entering the 'post-shame era': the rise of illiberal democracy, populism and neo-authoritarian.* *Global Discourse* An interdisciplinary journal of current affairs Volume 9: Issue 1: 195–213 [in English].

16. Wodak R. (2022.) *On far-right populism and shame* URL: bit.ly/3VX2gs2 [in English].

The use of shame and guilt in political populism

Sviderska Olha Ivanivna

Candidate of Political Sciences,
Associate Professor at the Department
of Theoretical and Practical Psychology
National University "Lviv Polytechnic"
Stepana Bandery str., 12, Lviv, Ukraine
ORCID: 0000-0001-6618-0559

The article explores rhetoric that aims to manipulate the emotions of shame, guilt, dignity, and shame. It has been proven that, regardless of ideological orientation, the politics of shame is used to influence collective identity. It is emphasized that the use of shame or guilt has an overpowering effect on the masses, as group guilt tends to elicit positive action, apology, and reparation, while group shame encourages distancing from the events that cause it.

Populism is considered as an example of politics, rhetoric, or a mechanism of political manipulation that appeals to the masses, their inner world: needs, emotions, and feelings in order to create a sense of opposing their lives to the interests of the political elite.

One of the interesting aspects of the phenomenon of contemporary populism is the appeal to shame itself, as shame and its effect on the electorate remain relatively unexplored, perhaps because the emotion tends to be elusive. It has been proven that it is characteristic of populism to draw lines between the population, contrasting a homogeneous part of the nation with certain "foreign" elements, because the formation of "we" unambiguously determines the emergence of "they", "those", "others" - carriers of identity that are significantly different from "we". It was determined that left-wing populism seeks to return to the beginning of the European political project, while the right-wing populism broadcasts the negative discourse of restoration of state sovereignty.

It has been proven that the emotional load of shame narratives is present both in the rhetoric of right-wing and left-wing populists. It is substantiated that there are significant differences in the objects of indignation of right-wing and left-wing populists: right-wing populism is characterized by repressed shame, which turns fear and insecurity into anger, indignation and hatred of perceived "enemies" and an unstable "self"; left-wing populism, in turn, is more associated with recognized shame, which allows people to self-identify as offended and humiliated by neoliberal policies and their supporters.

Key words: populism; the politics of shame; political violence; public shaming; political manipulation.